

Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu

İlber Ortaylı

İstanbul, Timaş Yayınları, 2017, 240 sayfa, ISBN: 978-975-263-707-8

Esra TEKMEEN*

İlber Ortaylı'nın, 2017 yılında 16. baskısı yapılan Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu adlı eseri biz okuyuculara yeni basımla sunulmuştur. Akıcı bir üslupla kaleme alınmış olan bu eser, 19.yüzyıl sonu ve 20.yüzyıl başlarında Osmanlı İmparatorluğu ile Alman İmparatorluğu arasındaki ikili ilişkileri, Almanya'nın sömürü politikası, Osmanlı dünyasında ki etkisinin bütün boyutları ile ortaya koyulduğunu görmekteyiz. Özellikle Osmanlı Devleti'nde Alman hayranlığının ve bunun yaşattığı etkileri olağan üstü sürükleyicilikle ortaya koyduğunu söyleyebilirim. Hocamızın bu çalışması ilk basımında bugüne kadar dikkat çekmiş ve değer görmüştür. Ayrıca çalışması bir doktora tezidir. Ama içinde çok önemli bilgiler ve araştırmaların bulunuyor olması objektif olarak da kaleme alınması bu hususta çok dikkat çekmektedir. Bu çalışmayı hazırlarken arşivlerimizin yanında yabancı arşiv kaynaklarını kullandığını görüyoruz. Yazarında dediği gibi konunun içeriğinden daha cazip görünmüş olması, o zamanlar da Türkiye tarihinin bazı safhalarını yabancı arşiv kaynaklarını

Tarih Kritik 4 (4) History Critique

Ekim/October

2018

kullanarak yazmanın henüz yaygın olmaması O'nu bu konuda yazmaya cezp etmiştir. Günümüz Türkiye tarihi için Almanya'nın ve Almanya tarihi içinde Türkiye'nin önemi açıktır. Bu ilişkiler basit diplomatik ilişkilerin daha ötesine uzanır. Osmanlı İmparatorluğu'yla kurulan ittifakla Alman sanayi ve ideolojisi, Türk modernleşmesi bilhassa askeri alanda Alman modelini tercih etmiş olmasının sebebi olduğunu görüyoruz. Genç Alman İmparatorluğu'nun Osmanlı ülkelerine iktisadi, askeri ve siyasi ittifak alanlarında yayılcılığa yönelmiştir. Almanya 19.yüzyılın kolonyalizmine geç kalmış ve şartlar dolayısıyla yeni bir nüfuz politikası türü yaratmaktadır. Bu ülkeler de kurduğu nüfuz, 19.yüzyıl sonu ve 20.yüzyıl başındaki Almanya'nın tarihidir. Aynı nitelik son devir Osmanlı tarihi içinde söz konusu olduğunu söyleyebiliriz. Bu nedenledir ki, iki ülke arasındaki ilişkiler yoğun bir biçimde araştırma konusu olmalıdır. 2. Abdülhamid dönemi, Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman etkisinin yerleştiği bir zaman kesitini kapsamıştır. Jön Türkler iktidara geldiklerinde bu nüfuzu daha büyük boyutlarda devam ettirmekten başka bir şey yapmamışlardır. Alman nüfuzunun yerleşmesinde dünya konjonktürü, Osmanlı İmparatorluğu'nun iç siyasi iktisadi durumu ve egemen ideolojisi etken öğeler olduğunu görmekteyiz. Çalışma sırasında yazarın Türkçe ve yabancı dillerde ki monografik kaynakların önemli bölümü ile yıllıklar , istatistikler, Alman, İngiliz ve Osmanlı gazeteleri taramış, Abdülhamid devri sansürü dolayısıyla taradığı üç Türkçe gazeteden çarpıcı bilgileri elde edemediğini söylemektedir. Eserin giriş bölümüne baktığımızda Avrupa devletlerinin 19.yüzyılın son çeyreğindeki yayılcı politikalarını, Alman İmparatorluğu'nun iç ve dış siyasetini etkileyen öğeleri sıraladıktan sonra, ilk bölümde Osmanlı İmparatorluğu'na Almanya'nın nüfuz edişinin nedenlerini ve seyrini açıklamıştır. Sonraki bölümlerde askeri yardım ve demiryolculuk konusunda daha çok literatür de geçmeyen belgelerden çıkarılan bilgileri sergilemiştir. Nihayet, Osmanlı azınlıkları konusunda ilginç ve farklı bir politika izleyen Almanya'nın özellikle Filistin'deki faaliyetini son bölümde betimlemiş ve yorumlamaya çalıştığını görmekteyiz. Ayrıca Alman ve Osmanlı belgeleri kadar Amerikan, İngiliz ve Avusturya konsolosluk raporları ve diplomatik belgelerini kullanmış ve ilginç gördüğü bazı belgelerin tam çevirisini de ekler kısmında ayrı olarak yer verdiğini görüyoruz.1878 Berlin Kongresi, Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa kıtasında önemli toprak kaybıyla sonuçlandığını biliyoruz. Berlin kongresinden sonra ağır bir darbe yiyerek, bütün Avrupa devletlerinin yağmaya yönelik politikalarına maruz kalan Osmanlı İmparatorluğu'nun, bu yıllarda Almanya ile kurduğu ilişkiler ağının niteliği, herhangi iki devletin oluşturduğu sıradan diplomatik ilişkilerin ötesinde her iki devletin ekonomik ve toplumsal tarihlerini derinden etkileyen boyutlar içermektedir. Şüphesiz ki, Alman nüfuzunun yayılmasında dünya konjoktürünün yanı sıra Osmanlı İmparatorluğu'nun içerdeki siyasal ve ekonomik durumu ile egemen ideolojisinin önemli bir payı olduğunu söylemektedir.20.yüzyıla girerken , genç Alman İmparatorluğu'nun karşısında genç dostunu bekleyen yaşlı ve hasta bir imparatorluk vardı. Almanya'nın 19.yüzyıldaki devletler sistemindeki yeri ile dayandığı politikanın özgün yanlarını ana hatlarıyla birlikte çok titiz bir şekilde irdelediğini görmekteyiz. İlber Ortaylı eserinde yarı sömürgecilik sisteminin ilk mimarı diye nitelendirdiği Almanya olduğunu görüyoruz. Osmanlı – Alman askeri işbirliği içerisinde Osmanlı İmparatorluğu'na Alman uzmanların iç ve dış politikayı

yönlendirme çabalarını akıcı bir üslupla ele almıştır. Almanların 19.yüzyılın son çeyreğinde Prusya liderliğinde geç de olsa birleşmeleri neticesinde oluşan 1.Reich'in , kolonileşme hususunda Fransız ve İngilizlerin gerisinde kalması hasebiyle zamanın 'hasta adam' ı Osmanlı Devleti'ne başta demiryolları imtiyazları (Bağdat demiryolu) olmak üzere nüfuz etmesinin öyküsünü derinlemesine inerek konu edindiğini görmekteyiz. Kitapta ilgi çekici bölümlerden biri de, Almanların 20.yüzyılın başından itibaren Filistin'de kolonileşme macerasıyla ilgili olanıdır. Yaklaşık 30 sene sonra milyonlarcasını katledecekleri Alman ve Doğu Avrupa Yahudilerini sırf Almanca konuştukları ve Alman kültürünü yayacakları umuduyla Filistin'e sızdırmaya çalışmaları, neresinden bakılırsa bakılsın hayli ironiktir. Almanya'nın nasıl Osmanlı'nın içine nüfuz ettiğini yani Osmanlı'nın bize tarihte öğretildiği gibi Alman hayranlığı nedeni ile savaşa girmediğini gösteren, adeta Almanların kucağına zorla itildiğinin delili olan muhteşem bir kitap olduğunu söyleyebilirim. Ayrıca sanayi devrimini kaçırmış olan Osmanlı Devleti'nin gelişimini sağlamış batı ülkeleri karşısında düştüğü iktisadi, askeri ve siyasi çikmazın neticesi olarak Alman Devleti ile yaptığı askeri ve siyasi ittifakın arka planı yer almakta, biraz rakamsal bilgiler ağırlıklı olmakla beraber, hüzünlü okuduğumu belirtirim. Son olarak şunu söyleyebilirim ki akıcı bir üslupla yazılmış olan bu eseri tarih ile profesyonel olarak ilgilenmeyenlerin bile zevkle okuyacakları bir eserdir. 19. ve 20.yüzyıl başlarında Almanya ile olan ilişkilerimizi merak edenler için rehber görevi görebilecek ve günümüz dünyasında Almanya ile olan siyasi ilişkilerin de 100 yıl öncesinden habercisidir.